

9.n 335K81

M A R X / E N G E L S

Kirjeitä

**HISTORIAALISESTA
MATERIALISMISTA**

TYÖVÄEN SIVISTYSLIIITTO

56084

TYÖVÄEN SIVISTYSLIITTO

on työläisten ja työväenjärjestöjen opintotyön ohjaaja ja järjestäjä, jonka puoleen voi kääntyä kaikissa opintoja koskeissa asioissa;

tukee työväen opiskelua hankkimalla sen käytettäväksi kirjekursseja ja opintokirjallisuutta kohtuullista korvausta vastaan;

avustaa työväenjärjestöjä opintokerhotyön, kirjasto- ja kurssitoiminnan suunnittelussa ja järjestelyssä korvauksetta;

hankkii työväen ja työväenjärjestöjen vapaasti käytettäväksi opintosuunnitelmia ja muuta opinto-ohjekirjallisuutta;

välittää kirjallisuutta kerhoille, kirjastoille, järjestöille ja yksityisille.

T S L : n T O I M I S T O

Helsinki P, Kaikukatu 2 C, puhelin 71 338.

9.07

MARX / ENGELS

KIRJEITÄ
HISTORIAALLISESTA
MATERIALISMISTA

HELSINKI

TYÖVÄEN SIVISTYSLIITTO

56084

SISÄLTÖ:

	Sivu
Marx Paul Annenkoville	6
Marx Joseph Weydemeyerille	11
Marx Engelsille	12
Marx Engelsille	12
Engels Conrad Schmidtile	13
Engels Joseph Blochille	14
Engels Conrad Schmidtile	17
Engels Heinz Starckenburgille	23
Engels Franz Mehringille	26

JOHDANTO.

Kun työläisopiskelija ryhtyy opiskelemaan historiaa, joko yleistä, yhteiskunnallista tai kulttuurihistoriaa, on tärkeätä, että hän alunperin selvittää itselleen, minkä seikkojen selvittelyä hän opiskelussaan pitää tärkeänä, että hän 1) oppii näkemään historian jatkuvana liikkeenä, 2) että tuota liikuntaa määrää tuotantovälineitten kehitys ja taloudellinen tila, joskin niiden rinnalla yhteiskunnan lait, luokkataistelun muodot, vallassa olevat poliittiset, oikeusopilliset, uskonnolliset ja moraaliset katsomukset, historia ym. vaikuttavat kehitystulokseen rinnan sattumien kanssa, 3) että kehitykseen vaikuttavat syyt ja seuraukset eivät ole yksinkertaista vuorovaikutusta, vaan mitä moninaisinta toistensa muotoilemista seuraavan asteen luomiseksi.

Tässä kehityksessä ei ihmisen toiminnan merkitystä ole aliarvioitava. Tästä lausuu Marx teeseissään Feuerbachille: »Materialistinen oppi, että ihmiset ovat kehityksen ja kasvatuksen tuote, unohtaa, että juuri ihmiset muuttavat oloja ja että kasvattajan itsensä täytyy tulla kasvatetuksi.» Engels määrittelee tämän seuraavasti: »Ihmiset tekevät historiansa, millainen sen kulku sitten kulloinkin lieneekin, siten, että jokainen seuraa omaa tietoisesti tahdottua tarkoitustaan, ja näiden monien, eri suuntiin vaikuttavien tahtojen moninainen vaikutus ulkomaailmaan on juuri historiaa. Kysymys on siis myös siitä, mitä nämä yksityiset tahtovat.»

Kun Marx kirjoitti esipuheensa teokseensa »Zur Kritik der politischen Oekonomie» (Poliittisen taloustieteen ar-

vostelua), käsitteli hän näitä kysymyksiä. Tämän espuheen ajatuksia ovat Marx ja Engels sittemmin selventäneet ja laajentaneet kirjeenvaihtokeskusteluissaan, joissa käsitellään historiallisen materialismin tärkeimpiä kysymyksiä ja niitä puolia, joissa on eniten syntynyt vääriä tulkintaa. Kirjeessään Annenkoville Marx arvostelee Proudhonia, pikkuporvarillista teoreetikkoa, historiallisen idealismin tyypillistä edustajaa, joka on lujasti vakuuttunut siitä, että ihmisten koko elämän, heidän yhteiskunnallisen järjestelmänsä määrää viime kädessä heidän tietoisuutensa. Tätä käsitystä vastaan Marx esittää materialistisen käsityksensä ja todistaa, että ihmisten aineellinen yhteiskunnallinen tuotanto määrää heidän historiallisen kehityksensä perustan. Kirjeessään Joseph Weydemeyerille Marx taas selvittelee aineellisen tuotannon ratkaisevaa merkitystä samoin kuin sitä tärkeätä osuutta, joka proletariaatin diktatuurilla on hänen historiateoriassaan.

Engels taas kirjeissään korostaa päällysrakenteen vaikutusta taloudelliseen perustaan. Hän varoittaa historiallisen materialismin alkeellisesta, epähistoriallisesta ymmärtämisestä; hän viittaa siihen monimutkaiseen vuorovaikutukseen, mikä syntyy kehittyvän yhteiskunnallisen tuotannon pohjalla ihmisten yhteiskunnallisen toiminnan eri aloilla. Sekä Marx että Engels korostavat aina, ettei heidän teoriansa ole mikään kaava, jota helposti ja yksinkertaisesti voitaisiin käyttää kaikkiin ilmiöihin, vaan se vaatii tarkkoja tutkimuksia historian tapahtumista. Historiallinen materialismi antaa ne suuntaviivat joihin huomio on kiinnitettävä, se vaatii tutkimaan yhteiskunnan historiallista kehitystä kaikessa konkreettisuudessaan.

Työväen Sivistysliitto on laatinut opintosuunnitelman sosialismin teoriasta ja myös erityisen suunnitelman, jossa tutkitaan historiallista materialismia, ja on tämä kirjanen liitetty näihin täydentäväksi oppikirjaksi. Kirjeet on jo aikaisemmin käännetty suomenkielelle Kustannusosakeyhtiö Tieteen toimesta Marxin ja Engelsin Va-

littujen teosten I osassa, mutta kun tämä kirja on loppuunmyyty, on TSL katsonut tarpeelliseksi tämän kohdan uudelleen julkaisemisen.

Helsingissä, heinäkuulla 1946.

Työväen Sivistysliiton Opintojohtokunta.

MARX PAUL ANNENKOVILLE

Bryssel, joulukuun 28 pnä 1846.

. . . Mikä on yhteiskunta, olipa sen muoto mikä tahan-
sa? Ihmisten keskinäisen toiminnan tuote. Onko ihmisillä
vapaus valita tämä tai tuo yhteiskunnan muoto? Ei ol-
lenkaan. Ota joku määrätty ihmisten tuotantovoimien
kehitystaso, ja sinulla on oleva vastaava vaihdon ja ku-
lutuksen muoto. Ota tuotannon, vaihdon ja kulutuksen
määrätty kehitysporras, ja sinulla on vastaava yhteiskun-
tarakenteen muoto, perheen, säätyjen ja luokkien mää-
rätty järjestelmä, sanalla sanoen vastaava kansalaisyh-
teiskunta. Ota tuollainen kansalaisyhteiskunta, ja sinulla
on vastaava poliittinen tila, joka on vain kansalaisyh-
teiskunnan virallinen ilmaus. Tämä on se, mitä herra
Proudhon ei koskaan tule ymmärtämään, sillä hän uskoo
tekevänsä jotakin suurenmoista, kun hän vetoaa val-
tiosta yhteiskuntaan, s.o. yhteiskunnan virallisesta yh-
teenvedosta viralliseen yhteiskuntaan.

Tarpeetonta on lisätä, että ihmiset eivät ole tuotanto-
voimiensa — koko historian perustan — vapaita valtiaita,
sillä jokainen tuotantovoima on hankittu tuotantovoima,
edelläkäyneen toiminnan tuote. Näin tuotantovoimat ovat
ihmisten käytännöllisen toimintakyvyn tulos, mutta tämä
toimintakyky itse on niiden olojen rajoittama, joihin jo
aikaisemmin hankitut tuotantovoimat, ennen näitä ihmi-
siä olemassa ollut yhteiskunnan muoto, jota he eivät ole
luoneet, vaan joka on edeltäneiden sukupolvien tuote,
ovat ihmiset saattaneet. Siitä yksinkertaisesta tosiasiasta,

että jokainen myöhempi sukupolvi saa aikaisempien sukupolvien hankkimat tuotantovoimat, jotka palvelevat sitä raaka-aineena uutta tuotantoa luotaessa, muodostuu ihmisten historiaan yhteys, muodostuu ihmiskunnan historia, joka on ihmiskunnan historiaa sitäkin enemmän, koska ihmisten tuotantovoimat ja niiden seurauksena heidän yhteiskunnalliset suhteensa ovat lisääntyneet. Välttämätön seuraus: ihmisten yhteiskunnallinen historia on aina vain heidän yksilöllisen kehityksensä historiaa, aivan samantekevää, ovatko he tästä tietoisia vai eivätkö. Heidän aineelliset suhteensa muodostavat heidän kaikkien suhteittensa perustan. Nämä aineelliset suhteet ovat vain ne välttämättömät muodot, joissa heidän aineellinen ja yksilöllinen toimintansa tapahtuu.

Herra Proudhon sekottaa aatteet ja oliot (Dinge). Ihmiset eivät milloinkaan luovu siitä, mitä he ovat hankkineet, mutta tämä ei merkitse sitä, että he eivät luovu koskaan siitä yhteiskunnallisesta muodosta, jossa he ovat kehittäneet määrättyt tuotantovoimat. Aivan päinvastoin. Jotta eivät menettäisi saavutettua tulosta, jotta eivät kadottaisi sivistyksen hedelmiä, on ihmisten siitä hetkestä alkaen, jona heidän vaihtonsa laji ja tapa eivät enää vastaa kehitettyjä tuotantovoimia, pakko muuttaa kaikkia perinnäisiä yhteiskunnallisia muotojaan. — Käytän tässä sanaa »vaihto» (= kauppa) sen laajimmassa merkityksessä, niinkuin saksankielessä sanomme »Verkehr» (kanssakäyminen). Esimerkiksi etuoikeus, ammattikunta- ja säätylaitoksen muodostuminen keskiajalla olivat ainoat yhteiskunnalliset suhteet, jotka vastasivat kehitettyjä tuotantovoimia ja edelläkäynyttä yhteiskuntatilaa, josta nuo laitokset olivat saaneet alkunsa. Ammattikunta- ja säätylaitoksen suojassa kasattiin pääomia, mentakainen kauppa kehittyi, hankittiin siirtomaita — ja ihmiset olisivat menettäneet itse hedelmät, jos he olisivat yrittäneet säilyttää niitä muotoja, joiden suojassa nämä hedelmät olivat kypsyneet. Niinpä tuliikin sitten kaksi ukosenjyrähdystä: vuosien 1640 ja 1688 vallankumoukset. Kaikki vanhat taloudelliset muodot, yhteiskunnalliset

suhteet, jotka niitä vastasivat, poliittinen tila, joka oli vanhan kansalaisyhteiskunnan virallinen ilmaus, lyötiin Englannissa murskaksi. Näin ne taloudelliset muodot, joiden alaisina ihmiset tuottavat, kuluttavat ja vaihtavat, ovat ohimeneviä ja historiallisia. Vasta uusien kehittyneempien tuotantovoimien avulla ihmiset muuttavat tuotantotapansa, ja tuotantotavan mukana muuttavat kaikkia taloudellisia suhteita, jotka ovat ainoastaan määrätylle tuotantotavalle välttämättömiä suhteita.

... Herra Proudhon on erittäin hyvin käsittänyt, että ihmiset valmistavat veran, liina- ja silkkikankaan; onkin suuri ansio, että hän on ymmärtänyt tämän näin yksinkertaisen asian. Mutta mitä herra Proudhon ei ole ymmärtänyt, on, että ihmiset kykyjensä mukaan tuottavat myöskin ne yhteiskunnalliset suhteet, joissa he tuottavat veran ja liinakankaan. Vielä vähemmän Proudhon on käsittänyt, että ihmiset, jotka tuottavat yhteiskunnalliset suhteet aineellisen tuotantonsa mukaisesti, luovat myöskin aatteet, kategoriat, s.o. näiden samojen yhteiskunnallisten suhteiden aatteelliset, abstraktiset ilmaisut. Tämän mukaan kategoriat (yleiskäsitteet) ovat aivan yhtä vähän ikuisia kuin ne suhteet, joiden ilmauksia ne ovat. Ne ovat historiallisia ja ohimeneviä tuotteita. Herra Proudhonille aivan päinvastoin ovat abstraktiot, kategoriat ensisyntyisiä alkusyitä. Hänen mielipiteensä mukaan historiaa tekevät ne, eivätkä ihmiset. Abstraktio, kategoria, sellaisenaan otettuna, s.o. reväistynä irralliseksi ihmisistä ja heidän aineellisesta toiminnastaan, on luonnollisesti kuolematon, muuttumaton, liikkumaton, se on ainoastaan puhtaan järjen olio, mikä merkitsee vain sitä, että abstraktio sinänsä otettuna on abstraktinen. Kaunista tautologiaa!

Niin ovat sitten myöskin taloudelliset suhteet kategorian muodossa nähtynä herra Proudhonille ikuisia kaivoja, joilla ei ole alkua eikä kehitystä.

Sanokaamme tämä toisella tavalla: herra Proudhon ei

väitä suoraan, että porvarillinen elämä on hänelle ikuinen totuus. Hän sanoo sen epäsuorasti jumalaistuttaen kategoriat, jotka ajatuksen muodossa ilmaisevat porvarillisia suhteita. Hän ottaa porvarillisen yhteiskunnan tuotteet itsenäisesti toimivina, omalla elämällä varustettuina, ikuisina olemuksina, niin pian kuin ne hänelle tarjoutuvat kategorian muodossa, ajatuksen muodossa. Näin hän ei kohoa porvarillisen näköpiiriin yläpuolelle. Kun hän käyttelee porvarillisia ajatuksia ja edellyttää ne ikuisesti tosiksi, hakee hän ajatustensa synteisiä, niiden tasapainoa, eikä näe, että niiden nykyinen laji ja tapa pitääkseen itsensä tasapainossa on ainoa mahdollinen laji ja tapa.

Todellisuudessa hän tekee sitä, mitä kaikki kunnan porvarit tekevät. He kaikki sanovat meille, että kilpailu, monopoli jne. periaatteessa, s.o. abstraktisina ajatuksina otettuina, ovat elämän ainoat perusteet, mutta että ne käytännössä jättävät paljon toivomisen varaa. He kaikki tahtovat kilpailua ilman kilpailun surullisia seurauksia. He kaikki tahtovat mahdotonta, s.o. porvarillisia elämänsuhteita ilman näiden suhteiden välttämättömiä seurauksia. Kukaan heistä ei ymmärrä, että porvarillinen tuotantomuoto on historiallinen ja ohimenevä muoto, aivan samoin kuin oli feodaalinen muoto. Tämä erehdys on peräisin siitä, että porvari-ihminen on heille kaiken yhteiskunnan ainoa mahdollinen perusta, että he eivät voi kuvitella mitään yhteiskuntatilaa, jossa ihminen lakkaa olemasta porvari.

Herra Proudhon on siis välttämättömästi doktrinääri (kirjanoppinut). Se historiallinen liikunta, joka mullistaa nykyisen maailman, ratkeaa hänelle probleemiksi löytää kahden porvarillisen ajatuksen oikea tasapaino, synteisi. Näin tämä taitava pikku mies paljastaa nokkelasti jumalan salaisen aivoituksen, kahden eristetyn ajatuksen ykseyden, jotka vain sen takia ovat kaksi eristettyä ajatusta, että herra Proudhon on ne eristänyt käytännöllisestä elämästä, nykyisestä tuotannosta, joka muodostaa sen todellisuuden yhteyden, mitä ne ilmaise-

vat. Sen suuren historiallisen liikkeen tilalle, mikä syntyy ristiriidasta ihmisten jo saavuttamien tuotantovoimien ja heidän yhteiskunnallisten suhteittensa välillä, jotka eivät enää vastaa näitä tuotantovoimia: niiden kauheiden sotien tilalle, joita valmistellaan jonkun kansakunnan eri luokkien välillä ja eri kansakuntien välillä; suurten joukkojen käytännöllisen ja väkivaltaisen toiminnan tilalle, joka yksin voi ratkaista nämä yhteentörmäykset; tämän tavattoman laajan, pitkällisen ja mutkikkaan liikkeen tilalle herra Proudhon panee oman päänsä oikeukkaan liikunnan. Sellaisia ovat oppineet, ihmiset, jotka kykenevät hankkimaan tietoonsa jumalan salaiset ajatukset ja jotka tekevät historiaa. Pikku ihmisten on vain sovellettava heidän ilmoituksiansa. Te ymmärrätte nyt, miksi herra Proudhon on kaiken poliittisen liikkeen vannoutunut vihollinen. Hänestä nykyisten tehtävien ratkaisu ei ole julkisessa toiminnassa, vaan hänen päänsä dialektisessa pyörähtelyssä. Koska hänestä kategoriat ovat liikkeellepanevia voimia, niin käytännöllistä elämää ei tarvitse muuttaa kategoriain muuttamiseksi. Aivan päinvastoin: pitää muuttaa kategoriat, ja todellisen elämän muuttuminen on oleva seurauksena siitä.

Ristiriitojen sovittamishalun innottamana herra Proudhon ei lainkaan kysy, eikö ole pakko kumota itse näiden ristiriitojen perustaa. Hän on kaikessa sen rikki- viisaan poliitikon kaltainen, joka tahtoo säilyttää kuninkaan ja edustajakamarin ja ylähuoneen yhteiskunnallisen elämän olennaisina osina, ikuisina kategorioina. Hän vain etsiskelee uutta kaavaa saattaakseen nämä mahdit tasapainoon (niiden tasapaino on nimenomaan niiden nykyisessä liikunnassa, joissa toinen näistä mahdeista on milloin voittajana, milloin toisen orjana). Ja niinpä sitten kävi, että XVIII vuosisadalla moni keskimittainen äly askarteli löytääkseen totuudellisen kaavan yhteiskunnallisten säätyjen, aatelin, kuninkaan, parlamentin jne. tasapainoon saattamiseksi, ja seuraavana päivänä ei ollut kuningasta eikä parlamenttia eikä aatelia. Oikea tasapaino tässä ristiriidassa oli kaikkien yhteiskunnallisten suhte-

den kumoaminen, jotka olivat perustana näille feodaalisille oloille ja näiden feodaalisten olojen vastakohtaisuudelle.

Kun herra Proudhon asettaa toiselle puolelle ikuiset aatteet, puhtaan järjen kategoriat, ja toiselle puolelle ihmiset ja heidän käytännöllisen elämänsä, joka hänen käsityksensä mukaan on näiden kategorian soveltamista, havaitsette hänellä alusta alkaen dualismin elämän ja aatteiden välillä, sielun ja ruumiin välillä — dualismin, joka toistuu monissa muodoissa. Te näette nyt, että tämä antagonismi on vain herra Proudhonin kyvyttömyyttä ymmärtää hänen jumalaistamiensa kategoriain maallista alkuperää ja maallista historiaa . . .

MARX JOSEPH WEYDEMEYERILLE

Maaliskuun 5 pnä 1852.

. . . Mitä minuun tulee, niin minulle ei kuulu ansio siitä, että olisin keksinyt luokkien olemassaolon nykyisessä yhteiskunnassa taikka niiden taistelun keskenään. Porvarilliset historioitsijat olivat kauan ennen minua esittäneet tämän luokkien taistelun historiallisen kehityksen ja porvarilliset taloustieteilijät luokkien taloudellisen anatomian. Mitä minä toin uutta, oli 1. sen todistaminen, että luokkien olemassaolo on sidottu vain tuotannon määrättyihin historiallisiin kehitysvaiheisiin; 2. että luokkataistelu välttämättömästi johtaa proletariaatin diktatuuriin; 3. että tämä diktatuuri itse muodostaa vain siirtymiskauden kaikkien luokkien poistamiseen ja luokattomaan yhteiskuntaan.¹⁾

¹⁾ Lenin on kirjansa »Valtio ja vallankumous» II luvun erikoisessa pykälässä (3) käsitellyt tätä otetta Marxin kirjeistä. — Toim.

MARX ENGELSILLE

Syyskuun 25 pnä 1857.

... Armeijan historia tuo havainnollisemmin kuin mikään muu esille sen, että meidän katsomuksemme tuotantovoimien ja yhteiskunnallisten suhteiden yhteydestä on oikea. Ylipäänsä on armeija tärkeä taloudelliselle kehitykselle. Esim. palkka kehitettiin alkuaan täydellisesti armeijassa vanhalla ajalla. Samoin roomalaisilla *peculium castrense* (leiriomaisuus) oli ensimmäinen oikeusmuoto, jossa irtain omaisuus tunnustettiin muille kuin perheenisille. Samoin ammattikuntalaitos käsityöläisten (fabri) yhdyskunnan yhteydessä. Samoin tässä koneiston ensimmäinen käyttö suuremmassa mittakavassa. Vieläpä metallien erikoinen arvo ja niiden use (käyttö) rahana näyttää alunperin — niin pian kuin Grimmin kivikausi oli ohi — perustuvan niiden sotaiseen merkitykseen. Myös työnjako yhden ammattialan sisällä toteutui ensiksi armeijassa. Porvarillisten yhteiskuntamuotojen koko historia on siinä sangen sattuvasti koottu yhteen. Kun Sinulla joskus on aikaa, on Sinun kerran käsiteltävä asiaa tältä kannalta...

MARX ENGELSILLE

Heinäkuun 7 pnä 1866.

Voiko teorianne siitä, että työn organisation määrää tuotantoväline, saada missään loistavampaa vahvistusta kuin ihmisteurastusteollisuudessa? Mak-saisi todella vaivan, että Sinä kirjoittaisit tästä jotakin (minulta puuttuvat tiedot siitä), minkä minä voisin Sinun nimelläsi sisällyttää kirjaani liitteenä. Mieti tätä. Jos se

käy laatuun, niin sen pitää tapahtua pour le premier volume (ensimmäistä nidettä varten), jossa minä käsittelen tätä teemaa ex professo (ammatinmukaisesti). Sinä käsität, kuinka suurta iloa minulle tuottaisi, jos Sinä esiintyisit myös minun pääteoksessani (tähän asti olen tehnyt vain pikkujuttuja) tekijätoverina välittömästi, etkä alnoastaan lainausten avulla ...

ENGELS CONRAD SCHMIDTILLE

Elokuun 5 pnä 1890.

... Ylipäänsä sana »materialistinen» on Saksassa monelle nuoremmalle kirjailijalle pelkkä fraasi, joka lyödään etiketiksi aina ja kaikkeen enemmittä tutkimuksesta, s.o. liimataan tämä nimilippu ja luullaan, että asiasta on siten suoriuduttu. Mutta meidän historiankäsittelemme on ennenkaikkea johdatus tutkimiseen, eikä mikään rakenteen vipusin Hegelin tapaan. Koko historia täytyy tutkia uudelleen, eri yhteiskuntamuodostelmien olemassaolon ehdot täytyy selvittää yksityiskohtaisesti ennenkuin yritetään niistä johtaa niitä vastaavat poliittiset, yksityisoikeudelliset, esteettiset, filosofiset, uskonnolliset jne. katsomustavat. Tästä kaikesta on tähän mennessä mainittu vain vähän, koska vain harvat ovat vakavasti käyneet tähän käsiksi. Tässä saamme käyttää apua suuressa määrässä, ala on loputtoman suuri, ja ken vakavasti tahtoo tehdä työtä, hän voi saada aikaan paljon ja kunnostautua. Mutta tästä huolimatta fraasi historiallisesta materialismista (kaikkihan voidaan tehdä fraasiksi) on aivan liian useille nuoremmille saksalaisille tutkijoille vain keino, jolla he hätäpikaa sommittelevat järjestelmällisiksi omat suhteellisen niukat historiatietonsa — taloushistoriahan on vielä kapaloissaan, — ja sitten taluttavat ne esiin sangen mahtavasti.

Teidän itsenne, joka todella olette jotakin tehnyt, on täytynyt panna merkille, kuinka härvat puolueessa roikkuvista nuorista kirjallijoista ovat vaivautuneet har- rastamaan talousoppia, taloushistoriaa, kaupan, teolli- suuden, maanviljelyksen ja yhteiskuntamuodostelmien historiaa. Kuinka moni heistä tuntee Maurerista¹⁾ muuta kuin nimen. Journalistin julkeudella täytyy suoriutua kaikesta, ja sen mukaista kaikki sitten onkin. Monesti tuntuu siltä, kuin nuo herrat luulisivat, että kaikki on kyllin hyvää työläisille. Jospa nämä herrat tietäisivät, että Marx ei milloinkaan pitänyt parhaita töitään vielä kyllin hyvinä työläisille, kuinka hän piti rikoksena tar- jota työläisille mitään vähempää kuin kaikkein pa- rasta...

ENGELS JOSEPH BLOCHILLE²⁾

Lontoo, syyskuun 21 p:nä 1890.

... Materialistisen historiankäsityksen mukaan on määräävänä momenttina (vaikuttimena) historiassa viime kädessä todellisen elämän tuotanto ja uusintaminen. Enempää ei Marx enkä minä ole koskaan väittänyt. Jos nyt joku selittää tämän väärin siten, että taloudellinen vaikutin on muka ainoa määräävä, niin muuttaa hän tuon väittämän mitään sanomattomaksi, abstraktiseksi, järjettömäksi korulauseeksi. Taloudellinen tila on perus-

¹⁾ Maurer — talonpoikaisen »Mark'in» (rajamaakunnan) tutkija, jonka teoksia Engels piti erittäin suuressa arvossa ja jota hän tutki tarkasti. — Toim.

²⁾ Tämä kirje on vastaus kysymykseen: miten Marx ja Engels ovat ymmärtäneet materialistisen historiankäsi- tyksen? Onko heidän käsityksensä mukaan viime kädessä määräävänä vaikuttimena a i n o a s t a a n todellisen elä- män tuotanto ja uusintaminen, vai ovatko nämä vain pe- rustana kaikille muille suhteille, jotka vaikuttavat sitten edelleen? — Toim.

ta, mutta päällysrakenteen erilaisilla vaikuttimilla — luokkataistelun poliittisilla muodoilla ja sen tuloksilla — perustuslaeilla, jotka voittanut luokka on säätänyt voitettun taistelun jälkeen jne. — oikeusmuodoilla ja vieläpä kaikkien näiden todellisten taistelujen heijastuksilla osantottajien aivoissa, poliittisilla, oikeusopillisilla ja filosofisilla teorioilla, uskonnollisilla katsomuksilla ja näiden kehityksellä edelleen dogmijärjestelmäksi on myös vaikutuksensa historiallisten taistelujen kulkuun ja määräävä ne monissa tapauksissa etupäässä niiden muodon. Kaikkien näiden vaikuttimien vuorovaikutuksessaan juuri lopulta kaikkien sattumien (s.o. olioiden ja tapahtumien, joiden keskinäinen sisäinen yhteys on niin kaukainen taikka niin todistamattomissa, että me voimme katsoa sen olemattomaksi, jättää huomioonottamatta) loppumattoman määrän kautta taloudellinen liikunta välttämättömänä raivaa tiensä eteenpäin. Muutenhan teorian soveltaminen mihin historian kauteen tahansa olisi helpompaa kuin jonkun yksinkertaisen ensimmäisen asteen yhtälön ratkaiseminen.

Me teemme historiamme itse, mutta ensiksikin sangen määrättyjen edellytysten ja ehtojen alaisina. Niistä ovat taloudelliset lopullisesti ratkaisevia. Mutta myöskin poliittiset jne., vieläpä ihmisten päissä kummittelevat perinteetkin näyttelevät määrättyä osaa, vaikkakaan eivät ratkaisevaa. Preussin valtiokin on historiallisten, viime kädessä taloudellisten vaikuttimien synnyttämä ja edelleen kehittämä. Mutta tuskinpa on ilman turhantarkkuutta väitettävissä, että vain taloudellinen välttämättömyys, eivätkä myös muut seikat (ennenkaikkea kietoutuminen Preussin valtaamisen yhteydessä Puolan asioihin ja sen kautta kansainvälisiin poliittisiin suhteisiin — jotka vaikuttivat ratkaisevasti myös Itävallan hallitushuoneen vallan muodostuessa), määränneet pohjois-Saksan monista pikkuvaltioista juuri Brandenburgin tulemaan suurvaltaksi, jossa ruumiillistui pohjoisen ja etelän taloudellinen, kielellinen ja uskonpuhdistuksen jälkeen myöskin uskonnollinen eroavaisuus. Tuskinpa kukaan onnistui itseään

naurunalaiseksi tekemättä taloudellisesti selittämään Saksan jokaisen pikkuvaltion olemassaoloa menneenä aikana ja nykyisin taikka yläsaksalaisen äänensiirron alkuperää, äänensiirron, jonka maantieteellinen, Sudeeteista Taunukseen ulottuvien vuorten muodostama erottava seinä laajensi kielijaoksi kautta Saksan.

Mutta toiseksi historia tapahtuu siten, että lopputulos on aina seuraus monien yksityistahtojen ristiriidasta, tah- tojen, joista joukko erikoisia elinehtoja tekee taas jokai- sen siksi, mikä se on; on siis lukemattomia ristiinkäyviä voimia, loppumaton ryhmä voimasuunnikkaita, joista on seurauksena resultantti — historiallinen tulos — ja tätä taas voidaan pitää yhden, kokonaisuutena, tiedotto- masti ja tahdottomasti vaikuttavan voiman tuotteena. Sillä mitä joku yksityinen tahtoo, sen joku toinen estää, ja se mitä syntyy, on jotakin, mitä kukaan ei ole tahto- nut. Näin tähänastinen historia on kulkenut luonnon- prosessin tavoin, ja on myös oleellisesti samojen liikunta- lakien alainen. Mutta siitä, että yksityiset tahdot — joista kukin haluaa sitä, mihin hänen ruumiinrakenteensa ja ulkoiset, viime kädessä (joko hänen omat persoonalliset taikka yleisyhteiskunnalliset) taloudelliset seikat häntä kannustavat — eivät saavuta sitä, mitä vaativat, vaan sulautuvat keskimääräksi, yhteiseksi resultantiksi, siitä ei toki saa päätellä, että ne ovat = 0. Päinvastoin, jokainen tuo osansa resultanttiin ja sikäli on siihen sisällytettyä.

Edelleen pyytäisin Teitä tutkimaan tätä teoriaa alku- lähteistä eikä toisen käden tiedoista, se on todella paljon helpompaa. Marx on kirjoittanut tuskin mitään, missä tämä teoria ei näyttelisi osaansa. Mutta varsinkin »Lud- vig Bonaparten 18:s brumairekuuta» on aivan erinomainen esikuva sen soveltamisessa. Samoin »Pääomassa» on monia viitteitä. Sitten saanen Teille myös esittää omat teokseni »Herra E. Dühring tieteen mullistajana» (»Anti-Dühring») ja »L. Feuerbach ja Sak- san klassillisen filosofian loppu», joissa olen antanut perin pohjaisimman esityksen historiallisesta materialismista, mitä minun tietääkseni on olemassa.

Että nuoremmat joskus panevat taloudelliseen puoleen enemmän painoa kuin sille kuuluu, siihen on Marxin ja minun osittain itse täytynyt olla syypäät. Meidän oli vihollisia vastaan korostettava näiden kieltämää pääperiaatetta, eikä silloin aina ollut aikaa, paikkaa eikä tilaisuutta päästää oikeuksiinsa muita vuorovaikutukseen osallistuvia momenteja. Mutta kun tultiin jonkun historiallisen aikajakson esittämiseen, siis käytännölliseen soveltamiseen, heti muuttui asianlaita, eikä sinä mikään erehdys ollut mahdollinen. Kuitenkin ikävä kyllä aivan liian usein luullaan, että uusi teoria on täydellisesti ymmärretty ja että sitä voidaan ilman muuta käytellä heti, kun on omaksuttu pääväittämät, eikä niitäkään aina oikein. Enkä tältä moitteelta voi säästää monta uudemmissa »marxilaisista», ja niinpä onkin sitten aikaansaatu kaudista sekasotkua ...

ENGELS CONRAD SCHMIDTILLE

Lokakuun 27 pnä 1890.

... Asia¹⁾ on helpoimmin käsitettävissä työnjaon kannalta. Yhteiskunta synnyttää määrättyjä yhteisiä toimintoja, joita ilman se ei voi tulla toimeen. Niihin kiinnitetyt ihmiset muodostavat työnjaon uuden haaran yhteiskunnan sisällä. He saavat samalla erikoisia etuja myös valtuuttajiinsa nähden, he itsenäistyvät näiden suhteen, ja — valtio on syntynyt. Ja nyt käy samaan tapaan kuin tavarakaupassa ja myöhemmin rahakaupassa: uuden itsenäisen mahdin on tosin suurin piirtein seurattava tuotannon liikuntaa, mutta se vaikuttaa myös, sillä itsellään olevan, s.o. sille kerran siirretyn ja vähitellen pitemmälle kehittyvän suhteellisen itsenäisyyden takia,

¹⁾ Kirjeessä on aikaisemmin puhuttu suhteesta rahamarkkinain, kaupan ja tuotannon välillä. — Toim.

uudestaan takaisin tuotannon edellytyksiin ja kulkuun. Se on kahden eriarvoisen voiman vuorovaikutusta, toiselta puolen taloudellisen liikunnan ja toiselta puolen mahdollisimman suureen itsenäisyyteen pyrkivän ja keran synnyttyään myöskin itseliikunnalla varustetun poliittisen mahdin vuorovaikutusta; taloudellinen liikunta raivaa suurin piirtein tien itselleen, mutta sen täytyy kokea vastavaikutusta sen itsensä synnyttämän ja suhteellisella itsenäisyydellä varustetun poliittisen liikunnan puolelta, toisaalta valtiomahdin ja toisaalta tämän kanssa samanaikaisesti synnytetyn opposition liikunnan puolelta. Niinkuin teollisuusmarkkinain liikunta heijastuu rahamarkkinoilla suurin piirtein ja yllä mainituin varauksin, ja luonnollisesti päinvastoin, niin heijastuu hallituksen ja opposition välisessä taistelussa jo aikaisemmin olemassa olevien ja ottelevien luokkien taistelu, mutta niinkään päinvastoin, ei enää välittömästi, vaan välillisesti, ei luokkataisteluna, vaan taisteluna poliittisista periaatteista, ja niin monimutkaisina, että on tarvittu vuosituhsia, ennenkuin olemme saaneet tämän selville.

Valtiomahdin vaikutus takaisin taloudelliseen kehitykseen voi olla kolmenlainen: se voi käydä samaan suuntaan, silloin tapahtuu taloudellinen kehitys nopeammin; se voi käydä taloudellista kehitystä vastaan, silloin se nykyään ajan oloon tuhoutuu jokaisen suuren kansan keskuudessa, taikka se voi estää taloudellista kehitystä määrättyihin suuntiin ja edistää toisiin — tämä tapaus päättyy lopulta jompaankumpaan kahdesta edelläesitetystä. On kuitenkin selvää, että tapauksissa II ja III valtiollinen mahti voi tehdä taloudelliselle kehitykselle suurta vahinkoa ja aiheuttaa huomattavaa voiman ja aineen haaskausta.

Tähän lisäksi vielä se tapaus, missä maa valloitetaan ja taloudelliset apulähteet tuhotaan raa'asti, jolloin aikaisemmin erinäisissä olosuhteissa saattoi tuhoutua koko paikallinen ja kansallinen taloudellinen kehitys. Tällä tapauksella on nykyään useimmiten päinvastaiset vaikutukset, ainakin suurten kansojen keskuudessa: voitettu voittaa

ajan oloon taloudellisesti, poliittisesti ja moraalisesti usein enemmän kuin voittaja.

Oikeuden laita on samoin: niin pian kuin uusi työnjako käy tarpeelliseksi, työnjako, joka luo ammattijuristit, on taas avattu uusi itsenäinen ala, jolla, niin suuresti kuin se yleensä onkin riippuvainen tuotannosta ja kaupasta, kuitenkin on myös erikoinen kyky vaikuttaa näihin takaisin. Nykyaikaisessa valtiossa ei oikeuden täydy ainoastaan vastata yleistä taloudellista tilaa, olla sen ilmauksena, vaan myöskin olla itsessään sisäisesti yhtenäinen ilmaus, joka sisäisine ristiriitoineen ei lyö itse itsensä korvalle. Ja jotta tämä saataisiin aikaan, jää taloudellisten suhteiden heijastamisen tarkkuus yhä enemmän taka-alalle. Ja näin sitä enemmän, mitä harvemmin lakikirja esiintyy yhden luokan vallan korkeana, lieventämättömänä, väärentämättömänä ilmaisuna: tähän olisikin jo vastoin »oikeuskäsitettä». Onhan vallankumouksellisen porvariston puhdas, johdonmukainen vuosien 1792—1796 oikeuskäsitys jo Napoleonin lakikirjassa väärennetty useilta osiltaan, ja mikäli se siinä ruumiillistuu, niin sen täytyy päivittäin kokea kaikenlaisia heikennyksiä proletariaatin kasvavan voiman vaikutuksesta. Mutta mikään ei estä Napoleonin lakikirjaa olemasta lakikirja, joka on kaikkien uusien lakikokoelmien perustana kaikissa maanosissa. Näin »oikeuskehityksen» kulku on suureksi osaksi vain sitä, että ensin yritetään poistaa ristiriidat, jotka aiheutuvat taloudellisten suhteiden välittömästä kääntämisestä oikeusopillisiksi periaatteiksi, ja rakentaa sopusointuinen oikeusjärjestelmä, ja sitten taloudellisen kehityksen vaikutus ja pakko aina uudelleen rikkoo tämän järjestelmän ja kietoo sen uusiin ristiriitoihin (puhun tässä lähinnä vain siviilioikeudesta).

Taloudellisten suhteiden heijastumisen oikeusperiaatteina on välttämättä niinikään pääläelleen asettuvaa heijastumista: se tapahtuu ilman että se tulee käyttäjänsä tietoisuuteen, juristi kuvittelee toimivansa apriorisilla väittämillä, vaikka ne kuitenkin ovat vain taloudellisia heijastumia — ja niin on kaikki pääläellään. Ja että tämä

päälaelleen kääntyminen, joka niin kauan kuin sitä ei tunneta, määrää sen, mitä me nimitämme ideologiseksi katsomukseksi, puolestaan jälleen vaikuttaa takaisin taloudelliseen perustaan ja voi tätä muuttella määrättyjen rajojen sisällä; se näyttää minusta itsestään selvältä. Perimisoikeuden perusta, edellyttäen perheen yhtäläisen kehitystason, on taloudellinen. Siitä huolimatta on vaikea todistaa, että esim. Englannissa ehdoton testamenttivapaus, Ranskassa sen voimakas rajoittaminen johtuu kaikissa yksityiskohdissaan ainoastaan taloudellisista syistä. Mutta sangen huomattavalla tavalla molemmat vaikuttavat takaisin talouteen, sen kautta, että ne vaikuttavat omaisuuden jakaantumiseen.

Mitä taas tulee vielä korkeammalla ilmassa leijaileviin ideologisiin katsomuksiin, uskontoon, filosofiaan jne., niin on niillä esihistoriallisena, historiallisen aikakauden saamana ja omaksumana perustanaan sellaista, jota me nyt nimitäisimme mielettömyydeksi. Nämä erilaiset väärät käsitykset luonnosta, itse ihmisen rakenteesta, hengistä, taikavoimista jne. perustuvat enimmäkseen vain negatiivisesti taloudelliseen; esihistoriallisen aikakauden alhaisella taloudellisella kehityksellä on täydennyksenä, mutta myös paikotellen edellytyksenä ja vieläpä syynä väärät käsitykset luonnosta. Ja vaikkakin taloudellinen tarve oli edistyvän luonnontuntemuksen pääkiihoke ja on tullut yhä enemmän sellaiseksi, niin olisi sittenkin pikumaista etsiä kaikelle tälle alkuperäiselle mielettömyydelle taloudellisia syitä. Tieteiden historia on tämän mielettömyyden vähittäisen poistamisen historiaa tai sen korvaamista uudella, mutta aina vähemmän järjettömällä mielettömyydellä. Ihmiset, jotka suorittavat tämän, kuuluvat taaskin työnjaon erikoisaloille ja heistä näyttää kuin he muokkaisivat riippumatonta alaa. Ja mikäli he muodostavat itsenäisen ryhmän yhteiskunnallisen työnjaon sisällä, sikäli on heidän teoillaan, heidän erehdyksensä mukaanluettuina, vaikutusta takaisin koko yhteiskuntakehitykseen, vieläpä taloudelliseen. Mutta kaiken tämän ohella he itse ovat jälleen taloudellisen kehityksen

hallitsevan vaikutuksen alaisia. Esim. filosofiassa on tämä helpoimmin osoitettavissa porvarillisella aikakaudella. Hobbes oli ensimmäinen uudenaikainen materialisti (18. vuosisadan mielessä), mutta itsevaltiuden puolustaja aikana, jolloin ehdottomalla yksinvaltiudella oli koko Euroopassa kukoistusaikansa, ja jona se Englannissa ryhtyi taisteluun kansaa vastaan. Locke oli uskonnossa samoin kuin politiikassa vuoden 1688 luokkakompromissin poika. Englantilaiset deistit ja heidän johdonmukaisemat seuraajansa ranskalaiset materialistit olivat aitoja porvariston, ranskalaiset jopa porvarillisen vallankumouksen filosofeja. Saksalaisessa filosofiassa Kantista Hegeliin on lävitsekäyvänä saksalainen pikkuporvari — milloin myönteisenä, milloin kielteisenä. Mutta työjaon määrättyinä alana on kunkin aikakauden filosofialla edellytyksenä määrätty ajatusainehisto, jonka edeltäjät ovat sille jättäneet, ja josta se lähtee. Ja juuri tästä johtuu, että taloudellisesti jälkeenjääneet maat voivat kuitenkin filosofiassa soittaa ensi viulua: Ranska XVIII vuosisadalla Englannin suhteen, jonka filosofiaan ranskalaiset nojasivat, myöhemmin Saksa molempien suhteen. Mutta niin Ranskassa kuin Saksassakin oli filosofia, samoin kuin tuon ajan yleinen kirjallinen kukoistus, myöskin taloudellisen nousun tulos. Taloudellisen kehityksen lopullinen ylivalta näilläkin aloilla on minusta kiistaton, mutta se tapahtuu niiden ehtojen sisällä, mitkä yksityinen ala itse määrää: filosofiassa esim. taloudellisten vaikutusvoimien (jotka enimmäkseen taas vaikuttavat vasta poliittisessa jne. asusaan) vaikutus siihen filosofiseen ainehistoon, minkä edeltäjät ovat hankkineet. Talous ei tästä luo mitään a novo (välittömästi, itsestään), mutta se määrää esilläolevan ajatusainehiston muuttamisen ja kehittämisen lajin ja senkin enimmäkseen välillisesti, sillä poliittiset, oikeusoppiliset ja moraaliset heijastelut ovat niitä, joilla on suurin välitön vaikutus filosofiaan.

Uskonnosta olen sanonut välttämättömimmän Feuerbachin viimeisessä luvussa.

Kun siis Barth luulee, että me kielsimme taloudellisen

liikunnan poliittisilta jne. heijasteluilta kaiken ja jokaisen vaikutuksen takaisin itse tähän liikuntaan, niin hän taistelee yksinkertaisesti tuulimyllyjä vastaan. Hänen on katsahdettava vain Marxin kirjaan »18:s Brumairekuuta», jossa milteipä vain käsitelläänkin sitä erikoista osaa, mitä poliittiset taistelut ja tapahtumat näyttelevät, luonnollisesti niiden yleisen riippuvaisuuden puitteissa taloudellisista ehdoista. Taikka »Pääoma», esim. lukua työpäivästä, jossa lainsäädäntö, joka toki on poliittinen toiminta, vaikuttaa niin ratkaisevasti. Taikka lukua porvariston historiasta (luku 24). Taikka minä takia me sitten taistelemme proletariaatin poliittisen diktatuurin puolesta, jos poliittinen valta on taloudellisesti voimaton? Väkipalta (s.o. valtiovalta) on myös taloudellinen voima!

Mutta kirjan¹⁾ arvostelemiseen ei minulla nyt ole aikaa. III nide täytyy ensin saada ulos, ja muutoin minä luulin, että esim. Bernsteinkin voisi sen suorittaa aivan hyvin.

Mitä näiltä kailta herroilta puuttuu, on dialektiikka. He näkevät aina vain tässä syyn, tuossa vaikutuksen. Että tämä on onto abstraktio, että todellisessa maailmassa tuollaiset polaariset vastakohtat ovat olemassa vain kriiseissä, mutta että koko suuri prosessi käy vuorovaikutuksen muodossa — joskin sangen eriveroisten voimien vuorovaikutuksen — joista taloudellinen liikunta on verrattomasti vahvin, alkuperäisin, ratkaisevin — että tässä ei ole mitään ehdotonta, vaan kaikki on suhteellista, sitä he eivät kerta kaikkiaan näe, heille Hegeliä ei ole ollut olemassa ...

---

¹⁾ Kysymys on Paul Barthin kirjasta »Die Geschichtsphilosophie Hegels und der Hegelianer bis auf Marx und Hartmann». — Toim.

ENGELS HEINZ STARKENBURGILLE

Lontoo, tammik. 25 pnä 1894.

1. Taloudellisilla suhteilla, joita me pidämme yhteiskunnan historian määräävänä perustana, ymmärrämme me sitä lajia ja tapaa, jolla määrätyn yhteiskunnan ihmiset tuottavat elantonsa ja vaihtavat tuotteet keskenään (mikäli työnjako on olemassa). Siis tuotannon ja liikenteen koko tekniikka on tähän sisällytetty. Tämä tekniikka määrää meidän käsityksemme mukaan myöskin vaihdon lajin ja tavan, edellyttäen tuotteiden jaon ja sen kautta — heimoyhteiskunnan hajottua — ihmisten jakaantumisen luokkiin, siis hallitsevien ja hallittavien väliset suhteet, siis valtion, politiikan, oikeuden jne.

Edelleen on taloudellisiin suhteisiin kuuluviksi käsitetty se maantieteellinen perusta, jolla nämä suhteet tapahtuvat, ja ne varhaisempien taloudellisten kehitysteiden tosiasiallisesti perityt jäännökset, jotka ovat yhä säilyneet usein vain perinnäistavan taikka vis inertiae'n (jatkuvaisuusvoiman) vaikutuksesta, luonnollisesti myös tätä yhteiskuntamuotoa ympäröivä ulkoinen ympäristö.

Jos tekniikka, niinkuin Te sanotte, enimmäkseen onkin riippuvainen tieteen tilasta, niin vielä paljon enemmän on tämä riippuvainen tekniikan tilasta ja tarpeista. Kun yhteiskunnassa esiintyy joku teknillinen tarve, niin edistää se tieteiden kehitystä enemmän kuin kymmenen yliopistoa. Koko hydrostatiikan, vedenpaineopin (Torricelli ym.) herätti vuorovirtojen säännötelyn tarve Italiassa 16. ja 17. vuosisadalla. Sähköstä tiedämme jotakin järjestystä vasta siitä lähtien, kun sen teknillinen käyttökelpoisuus keksittiin. Mutta Saksassa on ikävä kyllä totuttu kirjoittamaan tieteiden historiaa niin, kuin ne olisivat pudonneet taivaasta.

2. Meidän käsityksemme mukaan taloudelliset olosuhteet viime kädessä määräävät historiallisen kehityksen. Mutta rotu on itse taloudellinen tekijä. Tässä ei nyt kuitenkaan saa jättää huomioimatta kahta seikkaa:

a) Poliittinen, oikeudellinen, filosofinen, uskonnollinen, kirjallinen, taiteellinen jne. kehitys perustuu taloudelliseen kehitykseen. Mutta kaikki ne vaikuttavat myös toinen toisiinsa ja myöskin taloudelliseen perustaan. Ei ole niin, että taloudellinen tila on alkusyy, yksinään aktiivinen ja kaikki muu vain passiivista vaikutusta. Ei niin, vaan on vuorovaikutus viime kädessä aina tiensä raivaavan taloudellisen välttämättömyyden pohjalla. Valtio esim. vaikuttaa suojatullien, vapaakaupan, hyvän tai huonon rahataloudellisen aseman kautta, ja eipä myöskään Saksan taloudellisesta kurjuudentilasta vuosina 1648—1830 johtuva saksalaisen pikkuporvarin kuolemanväsymys ja voimattomuus, mikä ilmeni ensin pietisminä, sitten sentimentaalisuutena ja matelevaisena orjamaisuutena ruhtinaiden ja aatelin edessä, ollut vailla taloudellista vaikutusta. Se oli eräs suurimmista taloudellisen nousun esteistä ja se tuli poistetuksi vasta siten, että vallankumous ja Napoleonin sodat tekivät kroonillisen kurjuuden akuuttiseksi (äkilliseksi), ei siis ole, niin kuin siellä täällä mukavasti tahdotaan kuvitella, taloudellisen tilan automaattista vaikutusta, vaan ihmiset itse luovat historiansa, mutta määrättyssä, heille ehtona olevassa ympäristössä, olevien tosiasiallisten suhteiden perusteella, joista taloudelliset, niin paljon kuin näihin muut poliittiset ja ideologiset olosuhteet vaikuttanevatkin, sittenkin ovat viime kädessä ratkaisevia ja muodostavat lävitsekäyvän, ainoan ymmärtämykseen johtavan punaisen langan.

b) Ihmiset luovat historiansa itse, mutta tähän saakka eivät yhteistahtoisesti yhden yhteisen suunnitelman mukaan, eivät edes yhdessäkään tarkoin rajoitetussa vallitsevassa yhteiskunnassa. Heidän pyrkimyksensä käyvät ristiin, ja kaikissa tällaisissa yhteiskunnissa vallitsee juuri sentakia välttämättömyys, jonka täydennyksenä ja ilmenemismuotona on satunnaisuus. Välttämättömyys, joka tässä raivaa tiensä satunnaisuuden kautta, on taaskin lopulta taloudellinen. Tässä on käsiteltävä sitten nk. suurmiehet. Että sellainen ja nimenomaan

tämä, tänä määrättyinä aikana ja tässä määrättyssä maassa nousee esiin, se on luonnollisesti pelkkä sattuma. Mutta jos pyyhkäisemme hänet pois näyttämöltä, niin silloin syntyy kysyntää hänen korvaajastaan, ja tämä korvaaja löytyy, tant bien que mal (hyvin tai huonosti), mutta hänet löydetään ajanpitkään. Että Napoleon, nimenomaan tuo korsikkalainen, oli se sotilasdiktaattori, joka tuli sodan näännyttämälle Ranskan tasavallalle tarpeelliseksi, se oli sattuma; mutta että Napoleonin puutteessa joku toinen olisi täyttänyt paikan, sen on todistanut se, että sellainen mies on löytynyt joka kerta, kun häntä on tarvittu: Caesar, Augustus, Cromwell jne. Kun Marx keksi materialistisen historiankäsityksen, niin osoittavat Thierry, Mignet, Guizot ja kaikki englantilaiset historioitsijat vuoteen 1850, että siihen pyrittiin, ja että Morgan keksi saman käsityksen, todistaa sitä, että aika oli sille kypsä ja että sen täytyi tulla keksityksi. (Amerikkalaisen tiedemiehen Lewis H. Morganin teos »Ancient society, or Researches in the Lines of Human Progress from Savagery, through Barbarism, to Civilisation» — »Muinainen yhteiskunta, eli tutkimuksia inhimillisen edistyksen teistä villiiden tilasta barbarismin kautta sivistykseen» ilmestyi v. 1877. Engels sanoo esipuheessa kirjansa »Perheen, yksityisomistuksen ja valtion alkuperä»: »Morganin suuri ansio on, että hän on pääpiirteisään löytänyt ja rakentanut kirjoitetun historiamme esihistoriallisen perustan ja Pohjois-Amerikan intiaanien sukuyhdyskunnista löytänyt avaimen, joka selvittää meille Kreikan, Rooman ja Saksan vanhimman historian tärkeimmän, tähän saakka ratkaisemattoman arvoituksen.» — Toim.)

Samoin on kaiken muun satunnaisen ja näennäisesti satunnaisen laita historiassa. Mitä pitemmälle se ala, jota paraillaan tutkimme, loittonee taloudellisesta ja lähestyy puhtaasti abstraktis-ideologista, sitä enemmän havaitsemme sen kehityksessään tuovan esiin satunnaisuuksia, sitä enemmän käy sen kehityskäyrä mutkitellen. Mutta jos piirräte keskimääräisakselin kehityskäyrästä,

niin te havaitsette, että mitä pitempi tutkittava aikajakso on ja mitä suurempi käsiteltävä ala, että tuo akseli kulkee sitä enemmän lähentyen yhdenmukaisesti taloudellisen kehityksen akselin kanssa.

Tämän suhteen oikean ymmärtämisen suurimpana esteenä Saksassa on taloushistorian käsittelemisen edesvaatun laiminlyöminen kirjallisuudessa. On niin vaikeata, ei ainoastaan totuttaa itsensä pois koulussa päähän pönttätystä historiankäsitteestä, vaan vielä vaikeampaa on sen aineiston kokoonhaaliminen, mikä tähän on tarpeen. Kuka esim. on lukenut edes vain vanhaa G. von Gülichia, joka kuivaan aihekokoomaansa kuitenkin sisällyttää niin paljon aineistoa lukemattomien poliittisten tosiasialain selvittämistä varten!

Sitäpaitsi minä luulen, että sen kauniin esimerkin, minkä Marx on antanut kirjassaan »18:s Brumairekuuta», pitäisi toki jo antaa kysymyksiinne kutakuinkin täydellinen selvitys, juuri siksi, että se on käytännöllinen esimerkki. Myöskin luulen Anti-Dühringin I osassa luvuissa 9—11 ja II osassa luvuissa 2—4 samoin kuin III osassa taikka johdannossa sekä sitten Feuerhachin viimeisessä luvussa kosketelleeni useimpia kohtia. (Kirjeen lopussa Engels pyytää, että ei pidä panna erikoista merkitystä jokaiseen hänen sanaansa, vaan pääasiassa huomioimaan yhteyden, sillä hänellä ei ikävä kyllä ole aikaa muokata kaikkea niin täsmällisesti ja huolellisesti kuin julkisuutta varten pitäisi. — Toim.)

ENGELS FRANZ MEHRINGILLE ¹⁾

Heinäkuun 14 pnä 1893.

... Ideologia on prosessi, joka kyllä tapahtuu niinkutsutun ajattelijan tietoisuudessa, mutta väärässä tietoisuu-

¹⁾ Aiheen tähän kirjeeseen antoi Mehringin kirjoitus »Historiallisesta materialismista», joka ilmestyi liitteenä

nessa. Ne varsinaiset voimat, jotka häneen vaikuttavat, jäävät hänelle tuntemattomiksi, muutoin se ei olisikaan mikään ideologinen prosessi. Hän (Barth) siis kuvittelee vääriä taikka näennäisiä käyttövoimia.

Koska se on ajatusprosessi, johtaa hän sen sisällön samoin kuin sen muodon puhtaasta ajattelusta, joko omasta taikka edeltäjiensä ajattelusta. Hän työskentelee pelkällä ajatusainehistolla, minkä hän ilman muuta katsoo ajatuksen tuottamaksi, eikä enää tutki kaukaisempaa, ajatuksesta riippumatonta tapahtumankulkua, ja tosiaan on tämä hänestä itsestään ymmärrettävää, sillä hänestä näyttää kaikki toiminta, koska se on ajatuksen välittämää, myöskin viime kädessä ajatukseen pohjautuvalta.

Historiallisella ideologilla (historiallisella on tässä yksinkertaisesti ymmärrettävä poliittisia, juriidisia, filosofisia, lyhyesti kaikkia aloja, jotka kuuluvat yhteiskuntaan, eivätkä pelkästään luontoon) — historiallisella ideologialla on siis jokaisella tieteen alalla aines, joka itsenäisesti muodostuu aikaisempien sukupolvien ajattelusta ja on näiden toisiaan seuraavien sukupolvien aivoissa käynyt lävitse itsenäisen, oman kehityssarjansa. Ulkoiset tosiasiat, jotka kuuluvat tälle samalle taikka toiselle alalle, ovat kyllä saattaneet olla mukana vaikuttamassa tähän kehitykseen, mutta nämä tosiasiat ovat, vaieten hyväksytyt edellytyksen mukaan, itsekkin pelkkiä ajatusprosessin hedelmiä, ja näin jääme yhä vielä pelkän ajattelun piiriin, ajattelun, joka onnellisesti on sulattanut kovimmatkin tosiasiat.

Tämä valtiosääntöjen, oikeusjärjestelmien, kunkin erikoisan ideologisten käsitysten näennäisesti itsenäinen historia ennenkaikkea sokaisee useimmat ihmiset.

Kun Luther ja Calvin voittavat virallisen katolisen uskonnon, kun Hegel »voittaa» Fichten ja Kantin, Rousseau epäsuorasti »yhteiskuntasopimuksellaan» perustuslaillisen

---

hänen kirjaansa »Lessing-legenda». Tuossa kirjoituksessa Mehring mainitsee idealistisella kannalla olevan Barthin teoksen »Die Geschichtsphilosophie Hegels und der Hegelianer bis auf Marx und Hartmann». — Toim.)

Montesquieun, niin se on tapahtuma (prosessi, joka jää teologian, filosofian, valtioteorian sisäpuolelle, etappi tämän ajatusalueen historiassa eikä mene lainkaan tämän ajatusalueen ulkopuolelle. Ja sitä mukaa kuin tähän on tullut lisäksi se porvarillinen harha, että kapitalistinen tuotanto on muka ikuinen ja viimeinen tuotannon aste, näyttää fysiokraattien ja A. Smithin merkantilisteista saama voittokin pelkältä ajatuksen voitolta, ei muuttuneiden taloudellisten tosiasiain ajatukselliselta heijastelulta, vaan vihdoinkin saavutetulta oikealta käsitykseltä aina ja kaikkialla olevista todellisista ehdoista.

Jos Rikhard Leijonamieli ja Filip August¹⁾ olisivat toteuttaneet vapaakaupan sen sijaan että sotkeutuivat ristiretkiin, niin olisimme muka säästyneet viidensadan vuoden kurjuudelta ja tuhmuuksilta.

Tämän puolen asiasta, johon tässä voin vain viitata, olemme me luullakseni kaikki jättäneet vähemmälle kuin se ansaitsee. Vanha historia: aluksi aina laiminlyödään muoto sisällön kustannuksella. Kuten sanottu, minä olen niinkään tehnyt näin, ja virhe on pistänyt silmääni aina vasta post festum (liian myöhään).

Minusta on siis kaukana ajatuskin siitä, että esittäisin Teille minkäänlaista moitetta tästä, siihen ei minulla vanhempana kanssasyllisenä ole minkäänlaista oikeutakaan, päinvastoin — mutta minä kiinnittäisin kuitenkin tulevaisuutta varten Teidän huomioltanne tähän kohtaan.

Tämän kanssa yhteydessä on myös ideologioiden heikkomielinen kuvitelma: koska me erilaisilta ideologisilta aloilta, jotka näyttelevät historiassa jotakin osaa, kiellämme itsenäisen historiallisen kehityksen, niin kiellämme me niiltä myöskin kaiken historiallisen vaikutuksen. Tämän pohjana on se tavanomainen epädialektinen käsitys, että syy ja vaikutus ovat toisilleen jyrkästi vastakkaisia, ettei lainkaan nähdä vuorovaikutusta; että joku

¹⁾ Rikhard Leijonamieli — Englannin kuningas, Filip II August — Ranskan kuningas — XII vuosisadan lopusta XIII vuosisadan alkuun, ristiretkien osanottajia. — Toim.

historiallinen vaikutin, niin pian kuin toiset, loppujen lopuksi taloudelliset tositapahtumat ovat sen kerran maailmaan tuoneet, nyt myöskin toimii, voi vaikuttaa ympäristöönsä ja vieläpä takaisin omiin syihinsä, sen herrat unohtavat usein aivan tarkoituksellisesti. Niin Barth esim. pappissäädystä ja uskonnosta puheen ollen, s. 475.¹⁾

---

¹⁾ Kirjoituksen siinä kappaleessa, johon Engels viittaa, esittää Mehring otteen Paul Barthin kirjasta: »Die Geschichtsphilosophie Hegels und Hegelianer bis auf Marx und Hartmann»: — »Idässä loi uskonto kaikkialla erikoisen etuoikeutetun pappissäädyn, jonka muiden säätyjen verovelvollisuus vapautti ruumiillisesta työstä ja erikoistutti henkiseen työhön, siis uskonto määrää osan taloustuotteiden käytöstä. — Kun kreikkalais-roomalaisessa kulttuurissa papillinen toiminta oli harvoin erikoisten elinten velvollisuutena, vei kristinusko takaisin itämaiseen erilaistumiseen, loi erikoisen pappissäädyn, jonka taloudellisesti varusti ja erikoistutti näin osan taloudellista hyvää aineelliseksi perustaksi uskonnollista toimintaa varten, joka pian tuli henkiseksi toiminnaksi yleensä.» (F. Mehring: »Ueber den historischen Materialismus», liite kirjaan »Lessing-legenda», Stuttgart, Dietz, 1893, s. 475 ja seur.). — Edelleen ottaa Mehring Marxin »Pääomasta» kohdan, joka selvittää taloudellisen syyn siihen, että papeilla oli niin mahtava osa vanhan Egyptin taloudessa: »Pakko ennakolta laskea Niilin tulvan ajat synnytti Egyptissä tähtitieteen ja sen mukana pappiskastin vallan maanviljelyksen johtajana.» (K. Marx, »Pääoma» I.) — Toim.

Painettu 1946
Kansan Työn Kirjapainossa
Lappeenrannassa

*

TSL:n KIRJEOPISTO.

Jokamiehen kirjekoulu, joka tarjoaa eri alojen itseopiskelua varten n. 50 kirjekurssia.

Kirjeopiskelu on käytännöllistä, halpaa ja tehokasta.

Esittelylehtinen lähetään pyydettyessä maksuttomasti.

TYÖVAEN SIVISTYSLIITON KIRJEOPISTO

Helsinki P, Kaikukatu 2 C. Puhelin 71 338.

Postisiirtotili 6211.

Työväen Kirjarengas

Työväenkirjallisuuden harrastajain yhteenliittymä, jonka jäsenyys tuottaa huomattavia etuja. Niinpä jäsenet saavat TKR:n julkaisemat kirjat noin 2/3:lla kirjakauppahinnasta. Vuosittain julkaistaan 2—4 kirjaa.

Jäseneksi voi liittyä ilmoittamalla nimensä ja osoitteensa TKR:n toimistoon tai paikalliselle asiamiehelle, suorittamalla 20 mk liittymismaksuna ja sitoutumalla lunastamaan vähintään kaksi ensiksi ilmestyvää TKR:n kirjaa. Suoraan toimistolle ilmoittautumisen maksuinen voi suorittaa myös postisiirtotilin n:o 6211 välityksellä.

Työväenjärjestöjen ja opintokerhojen toivotaan valitsevan asiamiehiä. Asiamiehet saavat toiminnastaan prosenttipalkkion. Pyydettyessä lähetetään asiamiehille tarpeellinen aineisto maksuttomasti TKR:n toimistosta.

Jos haluatte tutustua asiaan lähemmin, pyytäkää selostuslehtinen toimistostamme. Lähetämme sen ilmaiseksi.

TKR toimii Työväen Sivistysliiton vastuulla.

TYÖVÄEN KIRJARENGAS
Helsinki P, Kaikukatu 2 C.
Puh. 71338. — Postisiirtotili 6211.

Hinta 15:—